

Recenzje

JÓZEF ZAJĄC: PRZYSPOSOBIENIE WOJSKOWE I WYCHOWANIE FIZYCZNE.
ZADANIA I CELE. FORMY ORGANIZACYJNE. METODY PRACY I ŚRODKI,
WARSZAWA 1931, WOJSKOWY INSTYTUT NAUKOWO-WYDAWNICZY, ss. 91.

Generał dywizji Wojska Polskiego i doktor filozofii Józef Zajęc (1891 - 1963) znany był w okresie międzywojennym jako autor wielu prac i instrukcji na temat obronności państwa. W 1927 roku, na zapotrzebowanie Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego opracował problematykę szkolenia wojskowego młodzieży w Polsce. Poyzycję drukowała "Bellona", a w 1931 roku ukazała się ona nakładem WINW. Do zajęcia się zagadnieniami przynsposobienia wojskowego upoważniała autora, obok wykształcenia ogólnego i wojskowego a także doświadczenia wojennego, zaangażowana działalność wojskowa. Przed pierwszą wojną światową organizował Polskie Drużyny Strzeleckie. Był w Legionach Polskich; w II Korpusie Polskim w Rosji, a następnie we Francji. Od 1919 roku służył w Wojsku Polskim. W 1920 roku ukończył Wyższą Szkołę Wojenną we Francji. Od 1926 roku dowodził dywizją piechoty. W 1936 roku został inspektorem Obrony Powietrznej Państwa. Jednocześnie pełnił funkcję dowódcy obrony przeciwlotniczej wojska (1937), lotnictwa (1939), którym dowodził także we wrześniu 1939 r. Podczas drugiej wojny światowej walczył w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie (1941 - 1945). Wspomnienia wojenne opisał w pracy pt. Dwie wojny (t. I - 1964 r., t. II - 1967 r.).

Ze względu na aktualność wielu poglądów generała Józefa Zajęcia w sprawie przysposobienia młodzieży do obrony kraju, wydaje się, iż niektóre z nich warto przybliżyć nauczycielom. Czynić to wypada przynajmniej z trzech powodów. Po pierwsze, nauczyciele przysposobienia obronnego napotykają na określone trudności w przekazywaniu uczniom treści przedmiotu, a zwłaszcza działu: szkolenie ogólnotaktyczne. Po drugie, specjaliści od "poprawiania" programów szkolnych PO znów będą debatować na temat: jakie treści powinien zawierać przedmiot, aby skuteczniej przygotować młodzież szkolną do obrony własnego kraju. Po trzecie, do części szkół średnich doświadczalnie wprowadzono przysposobienie wojskowe i obozy PW. Warto zatem powrócić do lekcji historii.

Recenzowane opracowanie składa się z trzech części. Tematykę pierwszej z nich, pt. "Zadania i cele przysposobienia wojskowego i wychowania fizycznego" stanowią: powojenne poglądy na to, czym jest przysposobienie wojskowe, koncepcja "narodu pod bronią" a kwestia przysposobienia wojskowego, jego relacji z wojskiem okresu pokojowego, oraz ogólne zadania i cele PW i WF. Część druga, pt. "Formy organizacyjne przysposobienia wojskowego i wychowania fizycznego" składa się z przeglądu dotychczasowych (1927) i proponowanych form organizacyjnych PW i WF oraz z opisu wprowadzenia tych ostatnich i charakterystyki organizacyjnych form przejściowych. Część trzecia pracy: "Metody pracy i środki przysposobienia wojskowego", traktuje - jak mówi sam tytuł - o metodach i środkach pracy organizacyjnej oraz szkolenia.

Praca stanowi logiczną całość zawierającą propozycje na temat nauczania przysposobienia wojskowego w szkołach średnich i ćwiczenia umiejętności wojskowych w hufcach szkolnych PW oraz na obozach przysposobienia wojskowego. Warto, wydaje się, zacytować kilka poglądów gen. Józefa Zajęcia, które mogą pomóc nauczycielom PO skuteczniej realizować treści tego przedmiotu. Zacznę od historii przysposobienia wojskowego w ujęciu tegoż autora:

"Przysposobienie wojskowe, o programie czysto wojskowym, zaczęły wprowadzać związki wojskowe, jak Sokół, który także powoli wprowadzał wyszkolenie wojskowe. Wszystkie te organizacje, tworzone głównie w dawnym zaborze austriackim, oddały w chwili wybuchu wojny światowej niepospolite usługi dla walki o niepodległość Polski, gdyż stały się zawiązkiem

wojska polskiego, w »Legionach Polskich«. Były one zaczątkiem przysposobienia wojskowego w Polsce, gdyż także po wojnie w odrodzonym państwie polskim, nawiązując do swoich tradycji przedwojennych, organizują one pierwsze zaczątki przysposobienia wojskowego"¹.

Dalej autor podkreśla, że

"Najważniejszym dorobkiem pracy tego okresu są dwie formy organizacyjne:

1. »hufce szkolne«, zorganizowane przy poparciu władz szkolnych, a w szczególności Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w szkołach średnich i zawodowych dla młodzieży męskiej,

2. »letnie obozy wakacyjne przysposobienia wojskowego«, urządzone głównie dla młodzieży szkolnej oraz kandydatów na instruktorów"².

Warto nadmienić, że hufce szkolne pozwalały nauczycielom PW rozwiązywać szereg problemów związanych z ćwiczeniem umiejętności praktycznych uczniów i ze stosowaniem grupowych metod szkolenia.

Wyciągając wnioski z totalnego charakteru pierwszej wojny światowej i kreśląc obraz przyszłej wojny, gen. Józef Zając głosił poglądy o ścisłym związku przysposobienia wojskowego z wychowaniem fizycznym. "Przygotowanie narodu do wojny - pisze - (można uzyskać - S. Z.) przez podniesienie tężyzny fizycznej"³. "Morale, patriotyzm, wolę obrony kraju łatwo wzbudzić [...] Tężyznę fizyczną narodu potrzebną na froncie i tyłach trzeba wyrabiać całymi latami."⁴ i dodaje: "Tężyzna fizyczna to najwartyściowszy element przysposobienia wojskowego"⁵.

Generał Józef Zając głosił cztery najważniejsze kierunki pracy, aby urzeczywistnić koncepcję "narodu pod bronią", jak zamiennie, wzorując się na Francji, próbowano w latach międzywojennych określać przysposobienie wojskowe⁶. Te cztery kierunki pracy to:

"1) przygotowanie całej ludności do obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej,

2) przygotowanie przegrupowań ludności do pracy na rzecz wojny,

3) stworzenie odpowiedniego [...] nastroju, aby podnieść morale narodu,

4) wytworzenie odpowiedniej tężyzny fizycznej, aby ludzie sproścali zadaniom na froncie i wytrzymali psychicznie na tyłach. Takie rozumienie narodu pod bronią - zdaniem J. Zająca - można nazywać przysposobieniem wojskowym"⁷.

Precyzuje też autor, na czym polega wyszkolenie wojskowe junaków.

Pisze:

"W przysposobieniu wojskowym wyszkolenie wojskowe to:

1) wyrobienie ogólnych dyspozycji do służby wojskowej (wychowanie fizyczne, wyrobienie wytrzymałości, zręczności i sprytu, wyrobienie oka do strzelania, obycie się z przyrodą, orientowanie w terenie),

2) opanowanie technicznych wiadomości wojskowych (umiejętności specjalne w danym rodzaju wojsk)"⁸.

Gen. J. Zajęc proponował korzystne dla państwa w ówczesnej sytuacji formy organizacyjne oraz metody i środki szkolenia młodzieży przedpoborowej; zostały one wprowadzone w latach trzydziestych.

Poglądy tego autora na przysposobienie wojskowe młodzieży w Polsce międzywojennej zasługują na pełniejsze badania i studiowanie ich przez nauczycieli. Wiele z nich - pomimo upływu sześćdziesięciu lat - jest nadal aktualnych.

Szczegółowa polemika z poglądami Józefa Zajęca dotyczącymi przysposobienia wojskowego młodzieży w Drugiej Rzeczypospolitej staje się dzisiaj bardzo trudna. Główną przeszkodą są różnice celów, zadań i form organizacyjnych przysposobienia wojskowego młodzieży szkolnej w okresie międzywojennym oraz celów i treści obecnego przedmiotu szkolnego PO.

Przysposobienie wojskowe młodzieży w latach trzydziestych było ruchem ideowym mającym na celu włączenie młodego pokolenia Polaków do służby i pracy dla kraju. Prace PW prowadzono w szkołach, zakładach pracy i organizacjach młodzieżowych. Realizację celów PW zapewniały urzędy wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego zorganizowane na szczeblu: powiatu, województwa i kraju, gdzie organizacja ta miała status centralnej instytucji państwa. Na usługach WF i PW młodzieży była baza szkoleniowa jednostek wojskowych, komórki organizacyjne w DOK i w Ministerstwie Spraw Wojskowych. Wyszkolonych na lekcjach i w hufcach PW absolwentów szkół średnich z polskim językiem wykładowym ewidencjonowała administracja wojskowa i w razie potrzeby stawali się oni żołnierzami zapasowych batalionów wojska polskiego. Porównanie PW z obecnym przedmiotem szkolnym PO, jego zawężonymi celami i zadaniami, o systematycznie zmniejszanej liczbie godzin lekcyjnych oraz bez zaplecza, w postaci np. urzędów WF i PW, wypada niekorzystnie dla PO.

W odróżnieniu od trwałych celów, zadań i zasad realizacji Pw w okresie międzywojennym cele i zadania PW po drugiej wojnie światowej, a później PO, stale zmieniały się⁹ i obecnie wymagają dalszej modernizacji. Wydaje się, iż ogłoszona przez J. Zajęca koncepcja przygotowania wojskowego młodzieży, służąca do końca lat trzydziestych, i dzisiaj może być źródłem wiedzy o sposobach przygotowywania młodzieży do obrony kraju. W sumie idee generała powinny być uwzględniane podczas nauczania przysposobienia obronnego młodzieży szkolnej.

PRZYPIS`

¹ J. Zajęc, Przystosowanie wojskowe i wychowanie fizyczne. Zadania i cele. Formy organizacyjne. Metody pracy i środki, Warszawa 1931, s. 45.

² Tamże, s. 47.

³ Tamże, s. 11.

⁴ Tamże, s. 18 - 19.

⁵ Tamże, s. 21 - 22.

⁶ A. M. Wodziński, Naród pod bronią a wychowanie, Łódź 1937.

⁷ J. Zajęc, op. cit., s. 20.

⁸ Tamże, s. 30.

⁹ S. Zabdyrski, Powstanie i rozwój studiów nauczycielskich przysposobienia obronnego, Kraków 1988.